

dr hab. Danuta Miłaszewicz, prof. US
Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Instytut Ekonomii, Katedra Makroekonomii

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
PANA MGR. RADOSŁAWA MICHAŁA KORDY
PT. „EKONOMICZNE KONSEKWENCJE POLSKIEJ MIGRACJI ZAROBKOWEJ DO
WIELKIEJ BRYTANII PO WEJŚCIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ”,
Szczecin 2020, ss. 241.

Podstawą opracowania tej recenzji jest pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów, Wydziału Ekonomii, Finansów i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego dr hab. Stanisława Hońko, prof. US z dnia 20 lipca 2020 roku. Przedłożona mi do recenzji rozprawa została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Flejterskiego (promotor), na Wydziale Ekonomii, Finansów i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Recenzowana rozprawa doktorska napisana została w ramach przewodu doktorskiego wszczętego w dyscyplinie ekonomia.

Recenzja tej rozprawy doktorskiej została sporządzona na podstawie art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669), zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. 2018 r., poz. 261, §6 z zastrzeżeniem zapisów §32).

Recenzja zawiera szczegółowo uzasadnioną ocenę spełniania przez rozprawę doktorską warunków określonych w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 roku, poz. 1789). Wymogiem art. 13 tej Ustawy jest, by rozprawa doktorska przygotowywana pod opieką promotora, stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie

problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Mając na uwadze treść tego art. recenzję sporządziłam pod kątem cytowanych wymogów ustawy i przy ocenie rozprawy doktorskiej mgr. R. M. Kordy przyjąłam następujące kryteria:

1. znaczenie podjętej tematyki, wybór tematu pracy i metod,
2. poprawność sformułowania celu rozprawy i hipotez badawczych,
3. zawartość merytoryczna pracy na tle jej układu i struktury,
4. źródła wykorzystane w pracy,
5. strona formalna pracy.

1. Znaczenie podjętej tematyki, wybór tematu pracy i metod

Recenzowana rozprawa stanowi element szerokiego obszaru badań naukowych poświęconych wielowątkowemu problemowi migracji międzynarodowej i związanych z nią konsekwencji. Skala, wielowymiarowość i współczesne przeobrażenia charakterystyk tego zjawiska wskazują na konieczność zintegrowanego (interdyscyplinarnego i całościowego) podejścia do kwestii jego badań. Nowe podejście metodologiczne do badania migracji wynika także z faktu, że migracja, mimo swojej jawności, staje się często zjawiskiem ukrytym i trudnym do badania. Tak dzieje się np. w ramach Strefy Schengen, gdzie realizacja zasady swobodnego przepływu osób spowodowała, że przemieszczanie się jest bardzo łatwe, ale przez to trudne do badania. A właśnie takiego zadania podjął się Pan mgr R. M. Korda.

Tematyka ocenianej rozprawy doktorskiej jest bardzo szeroka i ambitna, dotycząc ważnej i aktualnej problematyki. Jej trafny i uzasadniony wybór należy ocenić pozytywnie z kilku powodów. Skala polskiej migracji zagranicznej skłania do poświęcenia jej znacznej uwagi nie tylko w ujęciu statystycznym, chociaż i takie ujęcie z podanego wyżej powodu, ma duże znaczenie. Tytułowe ekonomiczne konsekwencje polskiej migracji zarobkowej są równie istotnym polem badań, chociaż podkreślić należy, że rozróżnienie migracji zarobkowej od niezarobkowej, co do ich skutków, jest mało istotne, ponieważ obie ostatecznie kończą się poszukiwaniem miejsca zatrudnienia czy zarobkowania. Za właściwe podejście uznać należy także podjętą przez Doktoranta próbę podkreślenia roli państwa i jego udziału w kształtowaniu międzynarodowych przepływów osób. Regulacje i polityka państw narodowych w kształtowaniu tych procesów jest ważnym wątkiem dociekań w badanej tematyce.

Za istotne uznać należy zatem temat rozprawy oraz podjęcie próby omówienia i analizy empirycznej ekonomicznych konsekwencji migracji dla kraju opuszczanego przez emigrantów (Polski), a także opinii samych migrantów na ten temat. Z tego punktu widzenia ważną sprawą jest zatem wybór właściwych metod przeprowadzonych w pracy badań i także ten element pracy Doktoranta należy ocenić pozytywnie. Niestety czytając rozprawę nie dowiadujemy się niczego na temat reprezentatywności, sposobu doboru prób badawczych, stopy zwrotności ankiet, a nawet charakterystyki socjodemograficznej respondentów. Podkreślić jednak należy, że metoda ankietowa, którą zastosowano w badaniach w odniesieniu do dwóch obszernych grup badawczych, dostarczyła wiele interesujących danych i informacji. Jednak ich analizę i wnioski formułowane na tej podstawie w recenzowanej rozprawie uważam za mało twórcze i interesujące, a stworzony dzięki zastosowanej metodzie potencjał badawczy za niewłaściwie i nie w pełni wykorzystany.

2. Poprawność sformułowania celów rozprawy i hipotez badawczych

Główny cel recenzowanej rozprawy został sformułowany jako: *identyfikacja kierunków oraz wpływu emigracji zarobkowej na sytuację ekonomiczną Polski (...) na gospodarkę i finanse Polski* (s. 6, akapit 2 i 4). W rozprawie wyodrębniono także trzy cele pomocnicze:

1. *określenie determinant powodujących deficyt podaży pracy,*
2. *analiza tendencji w zakresie nadwyżek inwestycyjnych pochodzących z transferów prywatnych,*
3. *identyfikacja czynników wpływających na wzrost kosztów produkcji związanych ze skutkami emigracji zarobkowej.*

Cele te odnoszą się bezpośrednio do hipotez badawczych głównej i pomocniczych, w przypadku tych ostatnich niestety nie w tej samej kolejności co cele. Do przedstawionego celu głównego przyjęto w rozprawie następującą główną hipotezę badawczą: *Długookresowa emigracja zarobkowa ma negatywny wpływ na wzrost i rozwój gospodarki Polski* (s. 6).

Weryfikacji poddano także trzy hipotezy szczegółowe w następującym brzmieniu (s. 6):

- (HP1) *Emigracja powoduje spadek podaży pracy w Polsce.*
- (HP2) *Emigracja zarobkowa powoduje wzrost kosztów produkcji.*
- (HP3) *Alokacja transferów prywatnych do Polski ma niewielki wpływ na poziom krajowych inwestycji długoterminowych.*

W mojej opinii cel główny i cele szczegółowe pracy zostały sformułowane zbyt szeroko, nieprecyzyjnie zarówno w odniesieniu do odpowiadających im hipotez, przeprowadzonych

badania, jak i samej treści pracy. Moja uwaga wynika z faktu, że Doktorant nie precyzuje w rozprawie co rozumie pod zawartymi w celach rozprawy pojęciami „sytuacja ekonomiczna Polski”, „gospodarka i finanse Polski”, czy „inwestycje długoterminowe” oraz zawartego w hipotezie głównej pojęcia „wzrost i rozwój gospodarki Polski” – ten brak deklaracji terminologicznych jest ważną wadą recenzowanej pracy.

3. Ocena merytoryczna pracy na tle jej układu i struktury

Łączna objętość pracy wynosi 241 stron i oprócz stron tytułowych i spisu treści podzielona została na wstęp (3 stron), cztery rozdziały (166 stron), zakończenie (6 stron), bibliografię (11 stron), spisy wykresów i tabel (9 strony), kwestionariusze ankiet (13 stron) oraz aneks z dodatkowymi tabelami i wykresami, odpowiedziami respondentów na wybrane pytania (24 strony) oraz streszczenia pracy doktorskiej (4 strony). Moją ocenę meritum pracy i swoje uwagi odniosę do poszczególnych części dysertacji.

Uważam, że już jej *Wstęp* został niepoprawnie zbudowany, gdyż nie zawiera dobrego uzasadnienia wyboru problemu badawczego i tematu pracy. *Wstęp* powinien być zakończony krótkim omówieniem struktury pracy, co pozwoliłoby zorientować się, jak Autor realizuje cel swojej rozprawy, jakie zasadnicze zagadnienia uznaje za ważne i w jakiej kolejności je omawia. Niestety tego także nie zawarto we *Wstępie* ocenianej pracy. Rozważania na temat ogólnie badań i prac naukowych, zajmujące aż 1/3 *Wstępu*, są natomiast zbędne w opracowaniu naukowym jakim jest doktorat w dziedzinie ekonomii.

Spis treści czterech rozdziałów rozprawy sugeruje, że Autor zgodnie ze sztuką przejdzie od teorii i charakterystyki (także statystycznej) zjawiska migracji (rozdział 1 i 2) do ekonomicznych konsekwencji emigracji dla Polski (rozdział 4). Trochę dziwi w tym układzie rozdział 3. Wprawdzie z tematu pracy nie wynika czy tytułowe ekonomiczne konsekwencje migracji zarobkowej będą ujmowane w rozprawie od strony Wielkiej Brytanii czy Polski, ale sformułowane pytanie badawcze, cele i hipotezy wyraźnie określają, że chodzi o ekonomiczne konsekwencje polskiej emigracji (do Wielkiej Brytanii) dla polskiej gospodarki. Rozdział 3 zatytułowany *Kierunki rozwoju polonijnego biznesu na terenie Wielkiej Brytanii* jest poświęcony natomiast jednemu z rodzajów konsekwencji polskiej migracji, ale dla gospodarki brytyjskiej a nie polskiej. Moim zdaniem nie wpisuje się on w pewien logiczny ciąg rozważań, które powinny być prowadzone w ocenianej pracy. Ale być może Doktorant założył, że powstałe na terenie W. Brytanii przedsiębiorstwa polonijne, gdyby nie emigracja ich założycieli, powstałyby na terenie Polski. Jednak takie domysły nie mogą mieć miejsca,

a Doktorant powinien przedstawić zasadność uwzględnienia tego rozdziału w swojej pracy już w zakończeniu *Wstępu*, w ramach brakującego w nim omówienia struktury i logiki pracy.

Początkowe rozdziały pracy (zwykle pierwszy, czasami także drugi) powinny mieć charakter teoretyczny. Doktorant powinien:

- dokonać w nich ustaleń terminologicznych, wyjaśniając znaczenie podstawowych pojęć związanych z obszarem i tematem rozprawy,
- wskazać, jaką terminologią będzie posługiwać się w dalszej części pracy, dokonując jej wyboru spośród występujących w literaturze przedmiotu albo przedstawiając oryginalną, autorską jej propozycję i uzasadnienie swojego wyboru,
- zawrzeć charakterystykę dotychczasowego stanu wiedzy dotyczącej przedmiotu rozprawy, omówienie dotychczasowych sposobów podejścia i kierunków badawczych oraz ewolucji poglądów dokonując ich porównania i oceny.

Pozwoliłoby to na ocenę czy Doktorant posiada ogólną, uporządkowaną wiedzę teoretyczną na temat migracji i z dyscypliny ekonomia. Realizacja powyższych powinności Doktoranta poprzedzona być zatem powinna rzetelnym przeglądem literatury przedmiotu, ale chociaż Doktorant na s. 7 napisał: *Wybór metod i technik badawczych poprzedzono studiami literaturowymi (desk research)...*, to czytając rozprawę zupełnie się tego nie dostrzega. W rozdziale 1, który powinien mieć charakter teoretyczny, Autor rozprawy nie odwołał się ani do koncepcji, perspektyw, ani modeli migracji tak licznie przedstawionych w literaturze. Przedstawił jedynie (krótko w podrozdziale 1.1.) typologie migracji oraz czynników wypychających i przyciągających migrantów. Nie znalazłam tam rozważań na temat różnorodności i typologii konsekwencji migracji, czy omówienie tych o ekonomicznym charakterze wskazywanych w literaturze przedmiotu. Oceniam to jako niewystarczającą charakterystykę dotychczasowego stanu wiedzy na temat migracji i jej skutków.

Pozostałe trzy części rozdziału 1 nie mają charakteru teoretycznych rozważań i ustaleń, zawierają ilościowe dane (niestety mocno nieaktualne, z 2014 roku) na temat sytuacji ekonomiczno-finansowej w wybranych krajach, systemów zabezpieczenia socjalnego (głównie w W. Brytanii), a nawet wyniki dokonanych przez Doktoranta własnych badań ankietowych. Ten pomieszany charakter teoretyczno-empiryczny rozdziału 1 oceniam negatywnie, gdyż powoduje on teoretyczną lukę dla prowadzonych dalej rozważań, której nie wypełniają następne części rozprawy. Uzasadnieniem mojej oceny niech będzie także dokonana przeze mnie pewna statystyka dotycząca rozdziału 1, którego tytuł także sugeruje jego teoretyczny charakter. Doktorant umieścił w tym rozdziale 54 przypisy, ale tylko 18 z nich odnosi się do pozycji literatury (w tym 4 do raportów i opracowań statystycznych) i tylko 1 z tych 18 pozycji

ujęta została w Bibliografii rozprawy! Pozostałe przypisy mają wyjaśniać i uzupełniać główną treść tego rozdziału, ale niestety nie odwołują się do literatury, a w niektórych przypadkach jest to niezbędne. Doktorant nie podał w nich ani źródeł przywołanych definicji (np. praw Gossena w przypisie 17; deprivacji mieszkaniowej w przypisie 23; deprivacji materialnej w przypisie 25), ani danych ilościowych (np. ustawowej granicy ubóstwa w przypisie 24; liczby członków Międzynarodowej Organizacji Pracy w przypisie 32; wysokości kwoty „Odprawy pogrzebowej” w przypisie 50). Wszystko to, moim zdaniem, nie świadczy o dobrej znajomości literatury przedmiotu przez Doktoranta, pomimo tego, że Bibliografia pracy zawiera 94 pozycje (jeśli dobrze je policzyłam, gdyż nie zostały one ponumerowane). Tym bardziej, że w kolejnych trzech rozdziałach Doktorant umieścił jedynie 19 przypisów, z czego tylko 5 zawiera odniesienie do pozycji literatury, a tylko 1 z tych pozycji zawarta została w Bibliografii.

Tytuł rozdziału 2 *Skala i trendy migracji zarobkowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej* sugeruje, że czytelnik znajdzie w nim analizę dynamiki i struktury migracji od 2004 roku. A pamiętając, że praca poświęcona jest ekonomicznym konsekwencjom emigracji Polaków do W. Brytanii, że analiza ta skupiona będzie na tym właśnie kierunku przepływu osób. Tylko na tej podstawie dałoby się określić skalę i trendy migracji. Jednak w rozdziale 2 nie znajdujemy informacji o liczbie osób, które wyemigrowały z Polski po 2004 roku, o tym ile osób wybrało Wielką Brytanie jako kraj docelowy emigracji długookresowej, o zmianach tych liczebności w czasie. W rozdziale tym ponownie znajdujemy wyniki badań własnych Doktoranta, na podstawie których nie da się określić ani skali, ani dynamiki, ani trendów emigracji Polaków do W. Brytanii. Tytułowe trendy migracji, czyli inaczej tendencje rozwojowe migracji, to zupełnie coś innego niż tendencje rozumiane jako skłonności do czegoś, w tym przypadku do migracji. Jednak Doktorant używa tych dwóch terminów (trendy i tendencje) jako synonimów. Z tego powodu w podrozdziale 2.1. zatytułowanym *Ogólne tendencje migracji* znajdujemy informacje o czasie pobytu w W. Brytanii, głównym powodzie wyjazdu, ocenie decyzji (???), podjęciu edukacji na emigracji, częstotliwości i celu odwiedzin w Polsce (poprawnie powinno być „odwiedzin Polski”), a nawet zamiarze powrotu. Z podrozdziału 2.2. zatytułowanego *Główne kierunki emigracji zarobkowej* dowiadujemy się natomiast czy W. Brytania jest pierwszym krajem pobytu respondentów za granicą i jak długo trwał ich pobyt w poprzednim kraju. W podrozdziale 2.3. zatytułowanym *Przekrój tendencji wyjazdowych według polskich województw* oprócz informacji dotyczących województwa pochodzenia emigranta (i jest to raczej charakterystyką próby badawczej) zamieszczone są odpowiedzi na różne pytania ankiety w podziale (a nie korelacji jak Autor wskazuje w tytułach tabel i wykresów!) respondentów według województw ich pochodzenia.

Jeszcze raz podkreślam, że informacje te nie świadczą o trendach, czyli tendencjach rozwojowych, świadczą o tendencjach jako skłonnościach! Potwierdza to także podrozdział 2.4 *Charakterystyka ekonomiczno-społeczna osób emigrujących*, który nie powinien się znaleźć w rozdziale 2, gdyby zawarte w jego tytule słowa *skala i trendy* były przez Doktoranta właściwie zrozumiałe.

Rozdział 4 o tytule *Skutki ekonomiczne emigracji zarobkowej dla Polski* rozpoczyna Doktorant od pewnej powtórki przedstawiającej cele, zakres, narzędzia badawcze, a nawet hipotezy pracy, na s. 111 dokonuje nawet przeformułowania głównego celu rozprawy. W mojej ocenie to wszystko jest trochę spóźnione i powinno zostać zawarte, bez powtórek, albo we *Wstępie*, albo wyodrębnionej części metodycznej pracy, w której Autor powinien przedstawić:

- proponowany przez niego sposób (procedurę, model) analizy tytułowych ekonomicznych konsekwencji emigracji zarobkowej, który wskazywałby drogę, po której będzie zmierzał w swojej pracy;
- opisać dobór prób badawczych i przedstawić ich charakterystykę np. według płci, wieku, wykształcenia lub innych wybranych cech respondentów, szczególnie w odniesieniu do próby przedsiębiorstw; wykorzystać w ten sposób częściowo zawartość podrozdziału 2.4.

Taka część metodyczna poprzedzona powinna być jednak właściwie skonstruowaną częścią teoretyczną dysertacji, czyli przemyślanym przeglądem literatury na temat nie tylko samego zjawiska migracji i czynników ją powodujących, ale przede wszystkim różnorodności konsekwencji, które ona za sobą niesie. Na tej podstawie Doktorant mógłby dopiero określić jaki rodzaj (-je) ekonomicznych konsekwencji będzie przedmiotem dalszej analizy.

Dodatkowo na s. 113 znajdujemy merytoryczny błąd – Doktorant pomylił popyt na pracę (wykazywany przez przedsiębiorców) z jej podażą (wykazywaną przez pracowników). Wyjaśniając hipotezę *emigracja powoduje spadek podaży pracy w Polsce* pisze o podaży stanowisk pracy i popycie na nie wywodząc, że podaż stanowisk maleje z powodu spadku popytu na nie, spowodowanego emigracją potencjalnych pracowników. W rozumieniu ekonomii spadek podaży pracy to co coś innego niż spadek podaży stanowisk pracy!

Kolejne trzy części tego rozdziału są bardzo obszerne (zajmują aż 59 stron), ale nie wynika to z merytorycznych rozważań Doktoranta na temat konsekwencji emigracji, czy z opisu i analizy uzyskanych wyników badań. Głównym powodem tak znacznej ich objętości jest umieszczenie w nich licznych tabel i wykresów z danymi pochodzącymi z badań własnych. Skutkuje to tym, że ok. 5/6 tej części pracy to same tabele i wykresy zamieszczone na kolejnych wielu stronach następujących po sobie, bez żadnego komentarza Autora. Pojawiające się

nieliczne komentarze czy wnioski są natomiast płytkie, nie przemyślane lub luźno związane z przedstawianymi danymi. Wygląda to tak, jak gdyby Doktorant nie miał innego pomysłu na przedstawienie wyników swoich badań ankietowych, których nie zaprezentował w poprzednich rozdziałach.

Dodatkowo dane z tabel powielane są na wykresach, co niepotrzebnie rozbudowuje ten rozdział. W tym miejscu nadmienić należy, że ten podwójny sposób podawania danych liczbowych występuje nie tylko w rozdziale 4, ale w całej pracy, która z tego powodu jest obszerniejsza o ok. ½ swojej objętości. Tabele i wykresy to ważne elementy wzbogacające i ilustrujące tekst pracy doktorskiej, ale nie mogą tego tekstu zdominować, a wręcz zastępować, a tak właśnie dzieje się w ocenianej rozprawie.

Osobną uwagę zmuszona jestem zrobić jeszcze do podrozdziału 4.4., którego tytuł nie jak się ma do jego zawartości. Nie ma w nim nic na temat tytułowych *metod zapobiegania zjawisku masowej migracji zarobkowej*, ponieważ takimi metodami nie są programy wspierające powrót migrantów do Polski, ani wyjście W. Brytanii z Unii Europejskiej, o których Doktorant wspomina w tym podrozdziale, a o które pytał respondentów! Są to jedynie ewentualne przyczyny powrotów emigrantów z W. Brytanii!

Dużym zaskoczeniem było dla mnie także zakończenie rozdziału 4 stroną, na której Doktorant umieścił model strukturalno-decyzyjny migracji zarobkowej zupełnie nie odwołując się do niego w swojej pracy i nie podając jego źródła. Nie wiemy czy to jest model autorski, na którym miały być oparte rozważania prowadzone w pracy, czy może wynika on z przeprowadzonych badań, czy raczej jest to przykład modelu migracji zaczerpnięty z literatury przedmiotu? Nie wiemy dlaczego został on zamieszczony w pracy i to właśnie w tym miejscu.

Dużą wadą *Zakończenia i wniosków* jest natomiast moim zdaniem brak refleksji nad wkładem Doktoranta do teorii ekonomii, ograniczeniami stosowanych metod i wyników oraz możliwymi kierunkami dalszych badań zarówno migracji jak i jej konsekwencji.

4. Ocena źródeł wykorzystanych w pracy

Bibliografia jest ważną częścią dysertacji doktorskiej i powinna zawierać pozycje literatury, w których znajduje się wiedza będąca podstawą rozważań autora pracy i tylko te pozycje, które bezpośrednio wiążą się z szeroko rozumianą problematyką pracy, a z których autor faktycznie korzystał. Potwierdzeniem faktycznego korzystania z pozycji literatury zamieszczonych w Bibliografii są zrobione do nich przypisy.

Bibliografia w ocenianej rozprawie obejmuje, jak wspomniałam wyżej, 94 pozycje wydawnictw zwartych, ciągłych i raportów i moim zdaniem jest niepełna, gdyż nie uwzględnia głównie anglojęzycznych pozycji poświęconych teoretycznym rozważaniom na temat migracji i jej konsekwencji, autorstwa twórców różnych podejść i koncepcji. Głównie znajdujemy w niej pozycje polskojęzyczne. I tylko 2 z wszystkich jej pozycji zostały przywołane w przypisach! Pozostałe 92 pozycje Bibliografii, do których nie odwołano się w przypisach, nie powinny się w niej znaleźć.

Poza tymi głównymi zastrzeżeniami w stosunku do Bibliografii zaznaczyć należy także, że Doktorant umieścił w niej pozycje z lat 60. – 80. XX wieku, o różnorodnej tematyce. Bez przypisów do tych pozycji trudno jest ocenić, czy rzeczywiście wiedza w nich zawarta jest na tyle wyjątkowa i niezbędna dla zasadniczego tematu, że właściwym było ich wykorzystanie przez Doktoranta. Takimi pozycjami Bibliografii są np. *Encyklopedia Britannica* z 1963 roku (nie wiemy jakie hasło), *Geografia ludności* z 1978 roku czy *Socjologia małżeństwa i rodziny* z 1982 roku. Sądząc po datach wydania ostatnich dwóch zawierają one nieaktualną wiedzę.

5. Charakterystyka formalna pracy

Także z formalnego punktu widzenia nie mogę ocenić pozytywnie recenzowanej pracy. Nie stanowi ona dowodu, że Doktorant posiada umiejętności konstruowania tekstu naukowego oraz towarzyszących mu elementów graficznych pracy. Moje główne uwagi dotyczą następujących kwestii:

- przy podziale dysertacji na rozdziały Doktorant nie wziął pod uwagę wyraźnego wyodrębnienia i jednolitości tematycznej ich treści oraz nie zadbał o to, aby nie było zbyt wyraźnych dysproporcji w objętości rozdziałów i podrozdziałów zaburzających konstrukcję pracy;
- zapomniał (nie wiedział?) o tym, że tabela czy wykres nie może rozpoczynać wyodrębnionej części pracy, a tak właśnie zaczyna się podrozdział 4.4. dysertacji;
- stosuje niejednorodne zapisy liczb - w polskiej literaturze stosuje się przecinki w liczbach, a nie kropki – 8,6%, a nie 8.6% – tak jak w anglojęzycznych tekstach;
- w tekście pracy używa w niewłaściwym znaczeniu określeń, np. wspomniany już wyżej „trend”, czy termin „korelacja” - w tytułach tabel i wykresów;
- pojedyncze zdania wywodów traktuje jako osobne akapity;
- numeruje elementy graficzne, ale w tekście głównym bardzo rzadko odnosi się do tej numeracji;

- w spisie tabel i wykresów nie podaje numerów stron, na których zostały one umieszczone;
- nie odwołuje się w tekście głównym do elementów Aneksu.

6. Wnioski końcowe

Reasumując:

- przedmiot ocenianej rozprawy i jej główny cel odnoszą się do interesującej i wartej zbadania problematyki, zasługującej na analizę, zatem wybór tematyki rozprawy oceniam pozytywnie;
- brak wyraźnie wyodrębnionej części teoretycznej i empirycznej dysertacji oceniam jako niewłaściwe podejście, nie dające podstaw do prowadzenia logicznych i spójnych rozważań;
- niedostatki i braki w ramach krytycznej literatury przedmiotu nie pozwalają na pozytywną ocenę uporządkowania i ugruntowania wiedzy Doktoranta;
- przeprowadzone badania empiryczne na dwóch grupach respondentów (emigranci i przedsiębiorstwa krajowe) zasługują na pozytywną ocenę, gdyż są podstawą do wniesienia nowych elementów do zasobu wiedzy na temat migracji;
- sposób prezentacji i analizy uzyskanych w ich ramach wyników nie daje jednak podstaw do w pełni pozytywnej oceny warsztatu badawczego Doktoranta.

Biorąc pod uwagę wcześniej sformułowane oceny częściowe, jak i wyrażoną powyższą syntetyczną opinię obecną wersji dysertacji mgr. Radosław Michała Kordy pt. *Ekonomiczne konsekwencje polskiej migracji zarobkowej do Wielkiej Brytanii po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej* oceniam umiarkowanie negatywnie. Ta wersja rozprawy doktorskiej nie może być zatem podstawą kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora w dyscyplinie ekonomia, gdyż nie spełnia wszystkich wymogów ustawowych stawianych pracom doktorskim.

Ze względu jednak na pozytywną ocenę kwestii wyboru problemu i tematyki badawczej oraz przeprowadzenie własnych badań na temat migracji, wymagających dużego nakładu pracy Doktoranta i zmuszonego procesu zbierania oraz opracowania danych, składam wniosek do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego o wyrażenie zgody na poprawienie przez Doktoranta rozprawy, aby spełniała ona wymogi ustawowe stawiane pracom doktorskim i mogła być pozytywnie oceniona.

dr hab. Danuta Miłaszewicz, prof. US

